

Организација и функционисање америчког обавештајног система

Др Милан Милошевић

Приказ књиге Џефрија Ричелсона *Обавештајна заједница САД*¹

Тајне службе САД најзанимљивија су тема целокупне обавештајне литературе. О њима је написано мноштво радова на разним језицима, па има и опширних библиографија везаних искључиво за амерички обавештајни систем.²

Међу свим тим радовима се издваја монографија *Обавештајна заједница САД*, аутора Џефрија Ричелсона, која је први пут објављена 1985. године, а четврто издање (које приказујемо) публиковано је 1999. године.

Књига је написана на енглеском језику, на укупно 542 стране, а њена прегледност је повећана са 1.313 фуснота и 88 илустрација. Садржи 14 табела, 18 фотографија и 56 шематских приказа и факсимила докумената, који употпуњују садржај и омогућавају потпуније сагледавање разматране проблематике. Садржи 20 поглавља, која су конципирана као проблемска, осим последњег, двадесетог, у којем аутор наводи закључке о будућим правцима развоја и изазовима обавештајне заједнице Сједињених Америчких Држава. Сва проблемска поглавља књиге могу, према садржају, да се синтетизују у четири шире целине: разматрање основних и општих појмова (глава 1), организација обавештајних институција (главе 2–6) и њихово функционисање (главе 7–16) и, најзад, управљање обавештајном заједницом у целини и њеним појединим сегментима (главе 17–19). Тако је, на пример, руковођење аналитичким

¹ Jeffrey T. Richelson, *The U. S. Intelligence Community/fourth edition/*, Westview Press; Boulder, Colorado, 1999. Аутор Џефри Ричелсон професор је јавне управе на Америчком универзитету у Вашингтону, сарадник Центра за међународна и стратешка питања Калифорнијског универзитета у Лос Анђелесу и других угледних институција, признати стручњак за ту област и плодни писац. До сада је из те области, самостално и као коаутор, објавио више књига и чланака у политиколошкој и економској периодици.

² Опширније: Mark M. Lowenthal, *US Intelligence Community: A Bibliography*, New York: Garland, 1994.

процесом и коришћењем информација садржано у деветнаестој глави, која је, уједно, и последња проблемска целина књиге.

Организација обавештајних институција

Прва глава носи назив „*Intelligence*“, што у енглеском језику има више значења (обавештајна активност, знање, сазнање, служба). Аутор и започиње књигу разматрањем вишезначности тог појма, који, према њему, завређује изузетну пажњу. Поред тога, говори о процесу обавештајног рада (*intelligence cycle*), врстама обавештајног рада (*types of intelligence*), циљевима обавештајног истраживања (*targets*), сврсисходности обавештајног рада (*the utility of intelligence*) и, на крају, о појму обавештајне заједнице. При томе, веома је занимљива класификација циљева обавештајне активности уопште, а тиме и америчких обавештајних служби, на транснационалне, регионалне и националне циљеве. На пример, аутор у транснационалне циљеве обавештајних операција убраја организације и појединце који се баве међународним криминалом и трговином наркотицима, међународним тероризмом, трговином оружјем за масовно уништење, и слично.

Део те целине који је посвећен обавештајној заједници САД садржи класификацију организација које је тренутно чине. Аутор наглашава да се појам америчке обавештајне заједнице дефинише у бројним владиним публикацијама, директивама и правној регулативи, али да те дефиниције, најчешће, неодржавају стварно стање и најновије промене. У сваком случају, на основу традиционалног опсега тог појма, сви елементи јединствене обавештајне структуре – назване обавештајна заједница, могу да се групишу у пет категорија, зависно од тога под чијом су управом:

- обавештајне организације националног нивоа (*CIA, NSA, NRO, NIMA*);
- обавештајне организације Министарства одбране (*DIA, DHS*);
- видовске војне обавештајне службе („обавештајне заједнице“ *CoB, PM, MDP, PB*);
- обавештајне компоненте обједињених команди (атлантске, централне, европске, пацифичке, јужњачке, свемирске, за специјалне операције, стратешке и транспортне);
- обавештајни елементи министарстава спољних послова, правде, енергије, финансија, трговине и транспорта.

На основу те класификације, аутор у другој целини књиге обрађује искључиво институције, установе и службе које делују према иностранству. Према томе, аутор „обавештајну заједницу“ схвата у ужем смислу речи, тј. као подсистем у безбедносно-обавештајном систему Сједињених Држава. Прво обрађује обавештајне организације највишег, националног нивоа, и то: 1) Централну обавештајну агенцију (*CIA*); 2) Агенцију за националну безбедност (*NSA*); 3) Национални уред за извиђање (*NRO*), и 4) Националну агенцију за снимање и израду карата

(NIMA). Говорећи о тим институцијама, које по месту у матичном обавештајном систему спадају у централне обавештајне службе и које су нуклеус америчког обавештајног механизма у периоду после „хладног рата“, аутор је детаљно приказао њихов историјски развој, законски оквир рада (овлашћења) и организациону структуру. При томе се доследно позивао на најактуелније председничке извршне наредбе и друге законске и подзаконске акте у којима су непосредно дефинисана овлашћења и организација тих служби.³

Посебан квалитет те студије о америчкој обавештајној заједници јесте анализа развоја, области деловања и организационе структуре нових обавештајних установа националног нивоа у САД, посебно NIMA (*National Imagery and Mapping Agency*). Та установа је основана 1996. године ради правовременог прикупљања најзначајнијих и веродостојних обавештајних снимака и геопросторних информација за потребе обавештајне подршке свим војним и цивилним корисницима на националном нивоу. Изграђивана је постепено, тако што је обједињавала послове сродних установа, као што су: Одбрамбена агенција за израду карата (DMA), Централни уред за снимање (CIO), Одбрамбени уред за ширење програма (DDPO) и Национални центар за фотографске анализе (NPIC).⁴ Као чланица обавештајне заједнице, NIMA свим корисницима обезбеђује увид у најзначајније снимке и геопросторне информације, односно пружа неопходну подршку политичким одлучиоцима на националном нивоу и доприноси постизању веће оперативне спремности америчких оружаних снага. С друге стране, NIMA пружа подршку сродним програмима за снимање, као и специјализованим организационим целинама NRO, DIA и, посебно, CIA (са којом последњих година остварује најтешњу сарадњу).

Војне обавештајне институције

Приказ обавештајних служби војног сектора аутор је отпочео установама које делују под непосредним руководством и надзором Министарства одбране Сједињених Држава. Прво је детаљно приказао настанак, развој, делокруг рада и унутрашњу организациону структуру Обавештајне агенције одбране (DIA) која је класична ресорна војна обавештајна служба и централна обавештајна установа Министарства одбране. Поред тога, посебну пажњу је обратио на једну од најмлађих установа унутар обавештајне заједнице – Службу Министарства одбране

³ Ту се пре свега мисли на Закон о националној безбедности (*National Security Act*) из 1947. године, Извршну наредбу бр. 12333 (*Executive Order No. 12333*) из 1981. године, Обавештајну директиву Савета за националну безбедност бр. 9 (*National Security Council Intelligence Directive No. 9*) од 24. октобра 1952. године, Директиву министарства одбране С-5100.20 (*DoD Directive S-5100.20*) и Директиву министарства одбране бр. 5105.69 (*DoD Directive No. 5105.69*) од 11. октобра 1996. године.

⁴ NPIC раније је био саставни део CIA за анализу фотографија снимљених путем сателита, извиђачких авиона и беспилотних летелица, и деловао је у сарадњи с Министарством одбране.

за агентурни рад (*DHS*). Наиме, идеја о оснивању једне такве, уско специјализоване службе потекла је у време администрације председника Роналда Регана, под називом „*Defence Special Plan Office*“, односно под кодираним називом „*Monarch Eagle*“. Међутим, пројекат је од самог почетка био везан за проблеме, како у Конгресу САД, где је на њега био стављен вето, тако и у самој реализацији, будући да се активност *DHS* умногоме преклапала с агентурним радом Централне обавештајне службе. Због тога су, 1992. године, обавештајне активности с ослонцем на персоналне изворе прво централизоване и стављене под јединствену управу у оквиру Министарства одбране – *DOD HUMINT manager*. Потом је јуна 1993. развијен план о организационом обједињавању свих сепаратних обавештајних компонената Министарства одбране, под називом „План консолидације *HUMINT* активности Министарства одбране“. Реч је о спајању обавештајно-агентурне активности целокупних ресурса *DIA*, а то значи и видовских војнообавештајних служби. Резултат тог плана било је стварање службе *DHS* 1997. године.

У оквиру *DHS* под *HUMINT* операцијама подразумева се делатност више од сто канцеларија војних аташеа широм света чији је задатак да вишим организационим нивоима прослеђују војно-политичке информације. Та организација је надлежна и за организовање и подршку активности специјализованих обавештајних официра, чији је задатак врбовање агентуре за обавештајни рад према иностранству. Из организационе структуре *DHS* произилази да Уред за акције руководи извођењем појединих операција и процењује прикупљене обавештајне податке помоћу три одељења, док су носиоци оперативне активности шест управа (*Divisions*), формираних према географском положају објеката интересовања (за Европу, Евроазију, Пацифик, Латинску Америку, Блиски исток и Африку), и посебна управа за глобална интересовања. Све те организационе јединице лоциране су у седишту *DHS* у Вашингтону, док су компоненте те службе за подршку (*HUMINT Support elements* – *HSE*) изван седишта, и налазе се у штабовима територијалне команде. Осим наведених, као још ниже у хијерархији службе *DHS* – очигледно у функцији непосредног обавештајног рада – постоје и бројне прекоморске оперативне базе, од којих је највећа у Штутгарту (*Operation Base Stuttgart* – *OBST*).

„Војне обавештајне организације оперативног значаја“ (*Military Service Intelligence Organizations*) назив је четврте главе књиге. Већ само издвајање у посебну целину обавештајних агенција и установа које припадају том комплексу открива студиозност ауторове анализе и завидно познавање укупне структуре америчке обавештајне заједнице и свих специфичности које је одликују и издижу на врх светске обавештајне пирамиде. Наиме, узимајући у обзир све карактеристике укупног одбрамбеног механизма САД и релативну самосталност деловања појединих видова америчке војске (како на стратегијском, тако и на оперативном и тактичком нивоу), Ричелсон у тој целини класификује

обавештајне организације и установе које припадају копненој војсци, морнарици, ратном ваздухопловству и морнаричкодесантним снагама.

Обавештајном структуром КоВ непосредно руководе заменик начелника Здруженог генералштаба за обавештајну активност *DCSI* и његов помоћник. У односу на претходна, у том издању књиге аутор издваја: 1) Команду копнене војске за обавештајне активности и безбедност (*U. S. Army Intelligence and Security Command – INSCOM*) и 2) Национални земаљски обавештајни центар (*National Ground Intelligence Center – NGIC*).

Команда копнене војске за обавештајне активности и безбедност основана је 1976. године, а од 1. јануара 1977. наследила је дотадашњу Безбедносну агенцију копнене војске (*U. S. Army Security Agency – ASA*) и у своју структуру уградила следеће службе: Обавештајну агенцију копнене војске (*Army Intelligence Agency – AIA*), Обавештајну групу борбене команде (*Forces Command Intelligence Group*), Обавештајно одељење за анализе претњи (*Intelligence Threat Analysis Detachment*) и Центар за интерпретацију снимака (*Imagery Interpretation Center*). По Ричелсону, *INSCOM* кровна је обавештајна установа копнене војске САД која је задужена за реализацију свеукупног обавештајног рада, тј. за *HUMINT*, *SIGINT*, *MASINT* и *IMINT* активности. С обзиром на тако широк делокруг обавештајног рада, односно на примену готово свих савремених метода, организациона структура те службе усклађена је с областима њеног интересовања. Поред тога, од 1992. године, служба је добила у надлежност надзор над деловањем Центра за страну науку и технологију (*Foreign Science and Technology Center – FSTC*) и Центра за обавештајну активност и анализе претњи (*Intelligence and Threat Analysis Center – ITAC*).

Национални земаљски обавештајни центар је основан 1962. године, под првобитним називом *FSTC* ради обједињавања обавештајних уреда и појединих војних техничких служби, као што су служба за снимање (*Signal*) артиљеријско-техничка служба (*Ordnance*), интендантска служба (*Quartermaster*), инжењеријска служба (*Engineering*) и хемијска служба (*Chemical*). Године 1944. *FSTC* реорганизован је у *NGIC*, а 1995. године новооснованој установи је припојен и *ITAC*. Такав развој *NGIC-a* условио је да он буде и непосредно подређен *INSCOM*-у, а првенствено је задужен за прикупљање научних и технолошких обавештајних података, као и општих војних обавештајних сазнања. Уз то, посебне области на које је усмерено деловање те установе јесу: пружање ватрене, ваздушне и маневарске подршке борбеним снагама копнене војске, извиђање бојних поља, електронско покривање бојних поља, хемијски рат и биотехнологија итд.

У оквиру ратне морнарице дошло је до значајних великих промена у организацији обавештајних активности. Наиме, раније су „обавештајна заједница“ морнарице чиниле следеће обавештајне установе: Уред морнаричке обавештајне службе (*Office of Naval intelligence – ONI*), Команда за поморске обавештајне активности (*NIC*), Оперативна

група 168 (*Task Force 168*), Технички морнарички обавештајни центар (*NTIC*), Поморски центар за борбене обавештајне активности (*NOIC*), Служба поморских обавештајних активности (*NIA*) и Командна група поморске безбедности (*NSGC*). Од 1. октобра 1991. расформиране су Оперативна група 168, *NOIC* и *NTIC*, а њихов кадар је припојен новооснованом Морнаричком поморском обавештајном центру (*Naval Maritime Intelligence Center – NAVMIC*), који је наследио и целокупан делокруг рада расформираних установа, посебно део који се тиче аналитичког обавештајног рада.⁵ У међувремену, *NIC*, *NIA* и *NAVMIC* поново су реорганизоване, и њихове функције су прешле у надлежност *ONI*, тиме је завршен процес обједињавања делокруга рада и кадра већине обавештајних установа ратне морнарице у једну службу – *ONI*, па од 1. јануара 1993. године засебно делује још само *NSGC*.⁶

Унутар ратног ваздухопловства постоје две обавештајне установе, које су задужене за реализацију обавештајних функција тог дела америчке војске: Дирекција за обавештајни рад, осматрање и извиђање (*DISR*) и Обавештајна агенција ваздухопловства (*Air Intelligence Agency – AIA*).⁷ Трећи обавештајни елемент ратног ваздухопловства чини Примењени технички центар ратног ваздухопловства (*Air Force Technical Applications Center – AFTAC*), који опслужује целокупну америчку обавештајну заједницу.

Као нова обавештајна установа ратног ваздухопловства, *DISR* непосредно је задужен за ратне информативне активности, учешће у изради здружених војних и националних обавештајних процена, руковођење и координацију свим програмским и буџетским питањима која се тичу обавештајног рада, осматрања и извиђања унутар ратног ваздухопловства итд. С обзиром на сложеност послова које обавља, та обавештајна установа има веома разгранату унутрашњу организациону структуру, која је, према Ричелсону, максимално прилагођена њеним укупним задацима.

Обавештајна агенција ваздухопловства је основана 27. јуна 1972. под првобитним називом Обавештајна служба ратног ваздухопловства (*Air Force Intelligence Service – AFIS*), а садашњи назив је добила 15. јуна 1993. године. То је централна обавештајна установа ратног ваздухопловства. Поред командног елемента (*Command section*), две њене најзначајније организационе целине су Оперативна дирекција (*Opera-*

⁵ Аналитичке функције *NTIC* и *NOIC* обједињене су унутар Обавештајне дирекције *NAVMIC* (*NAVMIC's Intelligence Directorate*).

⁶ *NSGC* јесте класична електронска обавештајна служба чији делокруг рада има две основне функције: електронске обавештајне активности (*signal intelligence*) и безбедност комуникација (*communications security*). Наследник је Безбедносне групе за комуникације (*Communications Security Group – OP-20-G*), која је деловала унутар Уреда за поморске комуникације (*ONC*), основаног још 1935. године. Од 1950. до 1968. године та установа се звала Група за поморску безбедност (*Naval Security Group*).

⁷ Током 1997. године расформиран је Уред помоћника команданта штаба за обавештајне активности (*OACSI*) чије је функције наследила *DISR* унутар Уреда заменика команданта здруженог генералштаба за ваздушне и свемирске операције (*Office of the Deputy Chief of Staff for Air and Space Operations*).

tions Directorate) и Дирекција за планове и обавештајне потребе (*Plans and Requirements Directorate*).⁸ Унутар АИА делују и њене две аналитичке компоненте: 497. обавештајна група (497th *Intelligence Group*), која обезбеђује специјализовану обавештајну подршку у обављању функција свих делова ратног ваздухопловства у целом свету, и Национални ваздухопловни обавештајни центар (*NAIC*), који је основан 1. октобра 1993. ради обраде, експлоатације и уступања података који се прикупе техничким методама (првенствено *MASINT* података), и обезбеђења обавештајних података о свемирским системима, капацитетима и намерама потенцијалних непријатеља. У оквиру АИА активно делује и 67. обавештајно-ваздухопловни пук (67th *Intelligence Wing*) који је био у саставу бивше Команде ратног ваздухопловства за електронску безбедност (*Air Force Electronic Security Command – ESC*).⁹

Унутар америчке војске делују и обавештајне компоненте морнаричко-десантних снага, с тим што је за такве активности задужен помоћник команданта Здруженог генералштаба за командовање, контролу, комуникације, компјутере и обавештајни рад. Њему је непосредно потчињена Обавештајна управа (*Intelligence Division*) унутар које постоје четири организационе целине задужене за контраобавештајни рад и прикупљање обавештајних сазнања из персоналних извора, израду обавештајних планова и процена, електронски обавештајни рад и електронско ратовање, и безбедносна питања.¹⁰ Аналитичким пословима за потребе морнаричко-десантних снага руководи Управа за обавештајне активности морнаричкодесантних снага (*Marine Corps Intelligence Authority – MCIA*), чије се седиште налази унутар комплекса Националног поморског обавештајног центра (*NMIC*) и поморско-десантне базе Квантико у Вирџинији.¹¹ Та управа је задужена за израду врхунских аналитичких материјала и процена за потребе извођења сложених обавештајних мисија и других операција у којима учествују сви капацитети морнаричкодесантних снага.

Даља разматрања су посвећена обавештајним организацијама обједињених команди америчке војске (*Unified Command Intelligence Organizations*). То су: 1) Атлантска команда (*USACOM*); 2) Централна команда (*CENTCOM*); 3) Команда за Европу (*European Command*); 4) Пацифичка команда (*Pacific Command*), и 5) Јужна команда (*Southern Command*).

⁸ Од 1. октобра 1991. *AFIS* променила је назив у Агенцију ратног ваздухопловства за обавештајну подршку (*Air Force Intelligence Support Agency – AFISA*).

⁹ *ESC* основана је 1948. године под неформалним именом Безбедносна група ратног ваздухопловства (*AFSG*) али је исте године промењен назив у Служба безбедности ратног ваздухопловства (*AFSS*).

¹⁰ Те целине су: Одељење за контраобавештајни рад и обавештајни рад заснован на персоналним изворима (*Counterintelligence/HUMINT Branch*), Одељење за обавештајне планове и процене (*Intelligence Plans and Estimates Branch*), Одељење за електронски обавештајни рад и електронско ратовање (*Signals Intelligence and Electronics Warfare Branch*), и Специјални безбедносни уред (*Special Security Service*).

¹¹ Првобитни назив те службе био је Обавештајни центар морнаричко-десантних снага (*Marine Corps Intelligence Center – MCIC*), а садашњи назив је добила 1. априла 1993. године.

Поред њих, у обавештајном раду су значајне и: 1) Свемирска команда (*U. S. Space Command*), 2) Команда за специјалне операције (*U. S. Special Operations Command*), 3) Стратешка команда (*U. S. Strategic Command*), и 4) Команда за транспорт (*U. S. Transportation Command*).

За обављање обавештајних активности, првенствено аналитичке природе, унутар *USACOM* задужена је Атлантска обавештајна команда (*Atlantic Intelligence Command – AIC*). Основана је 9. августа 1990, под називом Атлантски здружени обавештајни центар (*AJIC*). Области деловања више некадашњих обавештајних елемената *USACOM*, објединила је *AIC* и то: Поморског обавештајног центра за Европу и Атлант (*FICEURLANT*), Атлантског одбрамбеног аналитичког центра (*LAN-TDAC*), Одељења информативног поморског центра за океанско осматрање у Норфолку (*FOSIc Detachment*), Тима за подршку за истурене атлантске области (*LANTFAST*) и делова обавештајне дирекције Атлантске команде. С друге стране, унутар *CENTCOM-a* за обавештајне активности задужена је „Обавештајна дирекција“ (*Intelligence Directorate – J2*). Област њеног деловања је првенствено руковођење прикупљањем обавештајних података, одређивање обавештајних циљева и планирање развојних система ради пружања неопходне подршке вежбама, контингентима и борбеним мисијама матичне команде.

Цивилне обавештајне институције

Обавештајне организације цивилног сектора (*Civilian Intelligence Organizations*) аутор је обрадио у шестој глави књиге, при чему је посебну пажњу посветио одговарајућим службама и установама Државног секретаријата и трезора, као и министарстава енергије, трговине, правде и транспорта. Говорећи о организацији обавештајних активности унутар Државног секретаријата САД, којим започиње тај преглед, аутор подсећа на период после Другог светског рата када је, након распуштања Уреда стратегијске службе (*OSS*), основан Биро за обавештајни рад и истраживање (*Bureau of Intelligence and Research – INR*). Активност те службе заснива се првенствено на прикупљању обавештајних информација из отворених извора и путем регуларних дипломатских канала, а задужена је и за обављање других функција ради успостављања сарадње између матичног ресора и обавештајне заједнице у целини. Према томе, *INR* има две основне функције: ангажман у међуагенцијским обавештајним производним напорима, као што су, на пример, израда Националних обавештајних процена (*National Intelligence Estimates – NIEs*) и обављање послова ресорне обавештајне службе Државног секретаријата. Директор *INR* уједно је и помоћник државног секретара за обавештајни рад и истраживање, а њему непосредно помажу први заменик помоћника секретара, заменик помоћника секретара за аналитичке послове и заменик помоћника секретара за обавештајну политику. Осим наведених чињеница, аутор је детаљно објаснио организациону

структуру *INR* по функционалном принципу, као и делокруг рада сваке од тих организационих јединица.

Развој обавештајних функција у оквиру Министарства енергије аутор веже за крај Другог светског рата, када је тада актуелна Национална обавештајна управа (*National Intelligence Authority – NIA*) за обављање обавештајних послова у том министарству овластила Комисију за атомску енергију (*AEC*). Законом о реорганизацији области енергије из 1947. године обавештајне функције и одговорности пребачене су на Управу за истраживање и развој енергије (*Energy Research and Development Administration – ERDA*.) То министарство је коначно консолидовано 1994. године, установљењем Уреда за обавештајни рад у области енергије (*Office of Energy Intelligence*), који делује у оквиру Уреда за спречавање ширења наоружања и националну безбедност Министарства (*Office of Nonproliferation and National Security*).¹² Министарство енергије САД одговорно је и за обавештајни програм под називом *Lawrence Livermore Laboratory's*, који се реализује у оквиру „Међународног програма процена“ (који је такође познат под називом *Special Project or Z. Division*).¹³ Његов основни задатак шездесетих година била је анализа совјетских и кинеских програма везаних за нуклеарно наоружање, а седамдесетих година његов рад је усмерен и према мањим државама и његовим нуклеарним програмима. Само одељење „Z“ чине две главне целине: за анализу страних нуклеарних програма (*Foreign Nuclear Program*) и за глобална питања (*Global Issues*).

Аналізу обавештајних, контраобавештајних и безбедносних функција Министарства правде аутор почиње приказом делокруга рад и организационе структуре Управе за сузбијање наркотика (*Drug Enforcement Administration – DEA*), која делује и у САД и изван њих. Њено обавештајно одељење је, између осталог, овлашћено за: обезбеђивање техничких и оперативних обавештајних потенцијала ради идентификације структуре и чланова међународних и домаћих трговаца наркотицима и припремања терена за спровођење иследних операција; израду стратешких обавештајних процена, ради фокусирања начина трговине, земаља које су извор производње и домаћих производних и потрошачких тенденција; детекцију финансијских аспеката трговина дрогом итд. У спречавању трговине наркотицима значајан је и рад Југозападне граничне обавештајне оперативне групе САД, која пружа подршку операцијама *DEA* дуж границе с Мексиком.

Најпознатија безбедносна организација Министарства правде и САД у целини јесте Федерални истражни биро (*FBI*). Као савезна контраобавештајна служба и својеврсна политичка полиција, *FBI*

¹² Уред за обавештајни рад има следеће организационе целине: 1) за обавештајни рад за потребе других; 2) за специјалне технолошке програме; 3) за спречавање ширења нуклеарног наоружања; 4) за процене у области енергије, и 5) за подршку обавештајних операција.

¹³ OES основан је 1977. године као Уред за обавештајну везу (*Office of Intelligence Liaison*) ради пружања обавештајне подршке различитим установама и бироима Министарства енергије.

овлашћен је да „управља унутар територије САД, на основу захтева руководиоца обавештајне заједнице које одреди Председник, за предузимање активности на плану прикупљања спољних обавештајних информација или пружања подршке спољним обавештајним прикупљачким потребама других агенција унутар обавештајне заједнице“.¹⁴ Активности *FBI* на обавештајном плану углавном су везане за прислушкивање (*wire-tapping*) и тзв. провале (*break-ins*) у структуре страних обавештајних служби. Операције прислушкивања усмерене су према страним амбасадама у Вашингтону и другим страним званичницима у Сједињеним Државама. Новина у структури *FBI*-а јесте Национални обавештајни центар за наркотике (*NDIC*), основан 1993. године. Штаб Центра се налази у Џонстауну и активно сарађује са *CIA*, министарством одбране, *DEA* и другим обавештајним установама. Унутар Центра делује Обавештајно одељење, које је посебно задужено за аналитичке послове, уступање обавештајних докумената другим службама и компјутерску обраду података.

За обављање обавештајних функција Министарства трговине задужене су две установе: Уред за извршну подршку (*OES*) и Уред за реализацију извоза (*OEE*). Најзад, последња компонента цивилних обавештајних организација, према аутору, јесте Министарство за транспорт, чије се обавештајне функције остварују кроз активност Уреда за обавештајни рад и безбедност (*Transportation's Department Office of Intelligence and Security*), основаног 1990. године. Тај уред је задужен за укупно стратешко планирање, координацију и надзор обавештајних активности ресорног министарства и за укупну безбедност.¹⁵

Прикупљање обавештајних података

После класификације обавештајних организација и установа које припадају америчкој обавештајној заједници, као и анализе области њиховог деловања и унутрашње организационе структуре, Ричелсон у неколико наредних целина књиге пажњу посвећује анализи метода деловања обавештајне заједнице – од класичних до најновијих форми прикупљања обавештајних сазнања, својствених посебно америчкој обавештајној заједници. Тај део књиге посвећен је модалитетима прикупљања обавештајних података, и то прво тзв. техничким методима – укључујући и свемирска осматрања (главе 7–10), затим помоћу персоналних извора (глава 11), односно јавних и других извора (глава 12), и, најзад, методом обавештајне сарадње (глава 13). Други део те целине књиге посвећен је анализи тзв. сирових обавештајних информација и изради завршних обавештајних сазнања (глава 14), контраобавештајном раду (глава 15) и тајним субверзивним акцијама (глава 16).

¹⁴ Executive Order No. 12333.

¹⁵ Тај уред је основан на основу препоруке Председничке комисије за ваздухопловну безбедност, која је установљена након познатог случаја бомбашке диверзије у путничком авиону компаније Pan American (Pan-Am Flight 103).

У оквиру разматрања прикупљачких обавештајних дисциплина аутор прво говори о обавештајном снимању помоћу најсавременијих техничких уређаја и летелица. Наиме, назив тог поглавља је „Прикупљање, интерпретација и уступање обавештајних снимака“ (*Imagery Collection, Interpretation, and Dissemination*). С обзиром на снажну модернизацију ваздухоплова и космичких бродова за снимање последњих деценија, као и на усавршавање различитих уређаја за снимање (камере итд.), Ричелсон посебно наглашава значај мултиспектралног (*multispectral imagery – MSI*) и хиперспектралног снимања (*hyperspectral imagery – HSI*).¹⁶ У вези с HSI аутор издваја неколико мисија те врсте снимања значајних за обавештајну продукцију. То су: подршка војним операцијама, спречавање ширења нуклеарног наоружања, контранаркотичке операције, картирање, цивилна примена, и друго. Коначно, аутор оцењује да се обрађени и интерпретирани обавештајни подаци, чији су основ различити обавештајни снимци, уступају најзначајнијим националним ресорним корисницима, као и појединим службама и командама америчке војске.

За само обавештајно снимање посебно су значајни специјализовани сателитски системи (тзв. шпијунски сателити). Временом се област надзирања тих сателита ширила, тако да су последњих година снимали нуклеарна постројења Ирана, Северне Кореје и Алжира, фабрике хемијског оружја Либије, савремене ракетне системе Израела, Индије и Јужне Африке, капацитете за производњу наркотика у свету итд. Између осталог, снимали су и ефекте акција „ваздушне помоћи Босни“. Од 1998. године успостављена је и сарадња на том плану између ратног ваздухопловства, *NRO* и Одбрамбене агенције за унапређивање истраживачких пројеката *DARPA*. Такође, за обавештајно снимање америчка обавештајна заједница користи и два комерцијална сателитска система: *LANDSAT*, који је настао 1969. године у оквиру експерименталног програма *NASA*, и *SPOT* – лансиран 1986. године у сарадњи са француском националном свемирском агенцијом.¹⁷

У вези с авионима коришћеним за обавештајно извиђање и снимање, аутор поред специјализованих летелица са људском посадом, као што су *U-2*, *SR-71* и *P-3C*, наводи чињеницу да се у те сврхе користе и модификовани ратни авиони *F-14*, снабдени савременим тактичким извиђачким системима (*TARPS*). Коначно, у САД посебна пажња се посвећује развоју беспилотних летелица (*UAVs*). Тако је, према подацима које наводи аутор, почев од фебруара 1994, *CIA* користила

¹⁶ Ричелсон дефинише *MSI* као вишеструку изолацију бандова дигиталних електрооптичких снимака прикупљених истовремено из различитих спектралних области које се могу лако регистровати и експлоатисати, док је *HSI*, према њему, коришћење граничних спектралних бандова, укључујући видљиве делове светлосних, инфрацрвених, термичких инфрацрвених, ултравиолетних и радиоталаса електромагнетског спектра. Испитивањем и анализом тих бандова спектра откривају се облици објеката који су снимани, њихова густина, температура, покрети, као и њихова хемијска композиција (стр. 152).

¹⁷ *SPOT* скраћеница је од Систем за надзор Земље (*le Systeme Pour l'Observation de la Terre*).

неке од тих летелица (*Predator*) за надзор „положаја српске артиљерије у Босни“. Три такве летелице су биле активирани у Албанији од јула до новембра 1995, док су из базе у Мађарској (*Taszar*) надгледале изборе у Босни, као и размештај међународних снага за очување мира. Најзад, од октобра 1998. беспилотне летелице су коришћене и за обавештајно снимање на Косову и Метохији.

Електронски обавештајни рад (*Signals Intelligence*), као једна од најважнијих и најсензибилнијих форми обавештајног рада у оквиру техничког метода, према Ричелсону, заснива се на пресретању страних сигнала, којима се обезбеђују дипломатски, војни и научни подаци, економски планови или подаци о карактеристикама радара, свемирских летелица и оружаних система. Генерално, аутор дели ту обавештајну дисциплину на две области: *COMINT (communications intelligence)*, тј. прикупљање обавештајних сазнања пресретањем, обрадом и анализом електронских комуникација страних влада или организација, искључујући телевизијски и радио-систем и *ELINT (electronics intelligence)* – операције електронског пресретања и прикупљања електронских обавештајних података. Такође, аутор говори и о „електронском пресретању комуникација страних инструмената“ (*Foreign Instrumentation Signals Intelligence – FISINT*), као поткатегорији *SIGINT* операција. Под изразом *FISINT* Ричелсон подразумева електромагнетске емисије које асоцирају на тестирање и рад ваздушно-космичких, надводних и подводних система који се користе у војне и цивилне сврхе. Сигнаlima који се пресећу обухваћени су, између осталог, и они који долазе с телеметријских уређаја, светионика, електричних испитивача, система за праћење, навођење и командовање, као и видео линкова. У вези с тим, аутор читаоце упућује и на поткатегорију у оквиру *FISINT* под којом се подразумева прикупљање података пресретањем скупа сигнала који се емитују у време пробних летова ракета и података о деловима тих ракета по њиховом повратку на земљу (*TELINT*). Такви подаци потичу од структурних стресова, погонске снаге ракетних мотора, потрошње горива, карактеристика система за навођење и слично.

Аутор даље говори о традиционалним начинима преноса комуникационих сигнала (радио, ручне радио-станице и радио-телефонија), начинима и успешности пресретања сигнала те врсте. Ипак, посебну пажњу посвећује прикупљању података из свемира путем различитих сателитских система. Дајући детаљан историјски пресек развоја тих система, Ричелсон наводи више америчких сателита који су коришћени у те сврхе (*JUMPSET, RHOYLITE, MAGNUM, ORION* и други). Осим тога, наглашава значај земаљских станица за пресретање комуникација (*CLASSIC WIZARD* и сличне), као и посебних програма за пресретање страних комуникација (*RAMROD, TRUE BLUE* итд.). Аутор посвећује пажњу и ваздушнодесантном прикупљању података том обавештајном дисциплином, која је посебно карактеристична за поједине, организационе целине ратног ваздухопловства Сједињених Држава. Тај облик *SIGINT* активности остварује се кроз сарадњу више обавештајних

установа америчке обавештајне заједнице (на пример, *AIA* и *NSA*). У те сврхе САД од шездесетих година користе посебно опремљене авионе, укључујући и последњу верзију авиона *COBRA BALL* који лети у мисији „Ватрена звезда“. Та мисија се, на пример, 1994. године састојала у надзору индијских нуклеарних проба и ракетних тестова Израела и Ирана. Сличне операције су, према аутору, својствене и морнарици, која за реализацију *SIGINT* активности користи разноврсне системе и летелице. Неки од таквих авиона за пресретање комуникација ратне морнарице САД кориштени су 1994. године у *SIGINT* активностима на простору Босне и Херцеговине, мада су им главни циљеви били Медитеран и Северна Африка – посебно Алжир и Либија. Најзад, у вези са земаљским станицима које имају дугу традицију, наводе се центри за пресретање комуникација службе *NSA* и станице које делују под надзором појединих обавештајних служби и установа ратног ваздухопловства и ратне морнарице. На крају, аутор издваја области пресретања веза из амбасада и конзуларних представништава, са бродова и са подморница.

Активности *MASINT* (*Measurement and Signature Intelligence*) аутор дефинише као техничко прикупљање обавештајних података са великих удаљености, осим оних који се добијају реализацијом *SIGINT* и *IMINT* активности. Под *MASINT*-ом аутор подразумева идентификацију следећих елемената:

- 1) радара (ограниченог домета и оних за велике удаљености – изван хоризонта);
- 2) радио-фреквенција (широког опсега, на бази електромагнетних импулса, ненамерних радијација);
- 3) геофизичких записа (звучних, сеизмичких и магнетских таласа);
- 4) нуклеарне радијације (х-зрака, гама зрака, неутронског зрачења);
- 5) других врста материјала (као што су отпадне воде, рушевине, и слично);
- 6) електро-оптичких и инфрацрвених зрака;
- 7) мултиспектралних, хиперспектралних и ултраспектралних снимка.

Мисије *MASINT* обухватају пружање подршке војним операцијама и војној модернизацији, контроли наоружања и надгледању споразума о контроли наоружања, контратерористичким, контранаркотичким и еколошким обавештајним активностима итд. Системи за прикупљање обавештајних података применом *MASINT* активности делују из свемира, из авиона и других врста специјално опремљених летелица, из земаљских постројења и са бродова и подморница, што доказује да је реч о једној од најсавременијих обавештајних дисциплина, која значајно допуњује и осавремењује традиционалне прикупљачке методе типа *HUMINT*, *SIGINT* и *IMINT*. Иначе, познати системи за прикупљање *MASINT* података са земље су *COBRA DANE* на Аљасци, *CREEK CHART* у Норвешкој итд.

Последњи део те подцелине Ричелсон је посветио свемирском осматрању (*Space Surveillance*). Узимајући у обзир значај тог облика обавештајног рада, аутор напомиње да је та врста осматрања усмерена првенствено на истраживање и процењивање капацитета страних војних сателитских система ради уочавања свих претњи које могу угрозити националну безбедност Сједињених Држава. Посебан аспект свемирских активности чини надгледање припрема за лансирање и самог лансирања свемирских капацитета, тока тих мисија, орбиталног обима, маневара, развоја субсателита, уништења сателита, као и повратка или падова сателита.

У вези с прикупљањем обавештајних података помоћу персоналних извора (*human intelligence*), Ричелсон сматра да тај обавештајни метод има две основне подврсте: тајно прикупљање обавештајних података помоћу персоналних извора (*Clandestine HUMINT*), што подразумева успостављање тајних односа са страним изворима (тј. агентима) ради обезбеђивања заштићених података, и прикупљање обавештајних података из јавних, односно отворених извора (*Overt HUMINT*), које подразумева јавне активности које усмеравају страни војни и дипломатски представници, као и процес испитивања пребега, емиграната и путника. Пошто је прва подврста, у ствари, класични агентурни метод, аутор прво дефинише агента као страног држављанина врбованог од стране америчких обавештајаца за прикупљање информација у сопственој земљи или у „трећим земљама“. У вези с тим, отворено се говори и о појединим агентурним операцијама америчких служби према земљама западне Европе, Азије и Африке, што несумњиво доказује да се у обавештајном раду све државе, без изузетака, посматрају као потенцијални непријатељи.

У оквиру прикупљања података од службених лица и дипломата, прва и најважнија групација која користи тај метод јесу оперативци Дирекције за операције *CIA*. Они имају праксу да успостављају односе и са добро обавештеним странцима, који могу да обезбеде потребне информације, и то тако што их користе као „несвесне“ (*unwiting*) изворе или изворе изван класичног, формалног односа оперативац – агент. Официри *DHS*, заједно са војним аташеима који припадају Систему аташеа одбране (*DAS*), чине другу најважнију групу обавештајаца на плану *HUMINT* активности. У вези с тим, Ричелсон наводи детаљан попис функција аташеа, као и неке од њихових значајнијих обавештајних операција у последњих петнаест година. Потенцирајући значај коришћења тог метода, Ричелсон наводи и податак да у САД, за све операције везане за ту категорију извора, постоји посебан програм (*Defector Program*), којим управљају *CIA* и Међуагенцијски комитет за пребеге (*IDC*). Аутор оцењује да су тренутно у САД најпожељнији пребези из Ирака, Ирана и Северне Кореје, што такође поткрепљује конкретним примерима. Коначно, расправу о персоналним изворима аутор закључује разматрањем изузетно специфичне категорије – путника. Оцењујући да су они били значајан извор података за САД пре развоја сателита

којима је било могуће надzirати Совјетски Савез, односно који су могли продрети кроз тзв. гвоздену завесу, Ричелсон објашњава актуелне обавештајне програме у САД који се првенствено баве путницима као изворима (на пример, програм „CREEK GRAB“, програм ратног ваздухопловства „Одредба бр. 200–6“).

Отворени, односно, јавни извори, техничко прислушкивање и уградња сензора, као и анализа борбених техничких средстава, чине садржај дванаесте главе књиге. Под прикупљањем обавештајних података из отворених извора аутор подразумева прибављање било каквих вербалних, писаних или електронских материјала који се могу стицати легално, што подразумева часописе, дневну штампу, емисије јавних телевизијских и радио-станица, као и различите материјале с Интернета. У вези с тим, посебно је интересантан податак да су САД, преко својих обавештајних капацитета уграђених у мировне снаге УН на простору СФР Југославије, стално надzirале српске, муслиманске и хрватске медије, наводно да би стекле увид у интензитет конфликта. Центар те операције био је у штабу Прве пешадијске дивизије у Тузли, а тако прикупљене информације су обједињаване у посебном извештају, који је био анализа свих вести о политичком, економском и војном развоју ситуације у региону. Тај извештај је познат као „Тузланска ноћна сова“ (*Tuzla Night Owl*), а садржи напise, као што су, „Да ли Босанци поседују хемијско оружје“, „Милошевић врши притисак на социјалистичку партију Републике Српске“, и слично.

У поглављу о обавештајној сарадњи (*Intelligence Sharing*) аутор првенствено разматра мултилатералну сарадњу у оквиру UKUSA, пакта за SIGINT активности који већ пола века функционишу између САД, Велике Британије, Канаде, Аустралије и Новог Зеланда.¹⁸ Ричелсон даље разматра билатерално обавештајну сарадњу САД са савезничким земљама (Велика Британија, Канада, Јапан, Норвешка, Израел итд.), али и с источноевропским државама и наднационалним организацијама, као што су ОУН и, посебно, Међународна комисија за атомску енергију.

Презентација обавештајних сазнања

Следеће поглавље посвећено је анализи сирових обавештајних информација и изради завршних обавештајних сазнања (*Analysis and Production*). У односу на ниво корисника којима се та сазнања уступају, аутор разликује следећа завршна обавештајна сазнања: 1) која имају „национални значај“ (*national products*) и уступају се на коришћење председнику САД и NSC; 2) која су „значајна за одређене ресоре“, на пример за министарства одбране и енергије (*departmental products*), и 3) која су „значајна за војне обавештајне службе и команде“ (*military*

¹⁸ Након наведеног објављивања чињеница о деловању глобалног система за електронску шпијунажу *Echalon* активности UKUSA пакта нашле су се у средишту пажње наше и светске јавности.

service/commands products). Друга подела се односи на природу завршних обавештајних сазнања, па постоје: 1) текућа сазнања (*current intelligence*); 2) упозоравајућа сазнања (*warning intelligence*); 3) дугорочни аналитички и процењивачки обавештајни документи (*estimative i analytical intelligence*); 4) периодична сазнања (*periodicals intelligence*), и 5) сазнања везана за базе података и мапе (*databases and maps*). Дефинишући тренутна обавештајна сазнања као завршне обавештајне производе који се односе на актуелне догађаје, аутор читаоце обавештава о неким најпознатијим и најважнијим документима те врсте у Сједињеним Државама. То је, пре свега, „Дневни председнички краћи извештај“ (*President's Daily Brief*), који је компилација више тренутних обавештајних информација CIA од највећег значаја за националну политику, а припрема се за сваки дан. Други важан документ о тренутним обавештајним сазнањима је „Дневни национални обавештајни извештај“ (*National Intelligence Daily*), који заједно израђују CIA, DIA, INR и NSA. Аутор наводи још и „Дневни економски обавештајни пресек“ (*Daily Economic Intelligence Brief*), који припрема CIA; „Јутарњи кратак преглед за државног секретара“ (*Secretary's Morning Summary*), који израђује INR; „Војни обавештајни преглед“ (*Military Intelligence Digest*), који заједнички израђују DIA и друге војне обавештајне службе од 1993. године, и друге.

Дугорочни аналитички и процењивачки обавештајни документи, типа „Националне обавештајне процене“ (*National Intelligence Estimates - NIEs*), односе се на могуће пројекције тренутних војних, политичких и економских тенденција у будућности и садрже одређене процене потребне политичким одлучиоцима за праћење тих тенденција. Такве документе израђују различита тела унутар америчког политичког система задужена првенствено за спољну политику, безбедносна питања и обавештајни рад.¹⁹

Што се тиче периодичних завршних обавештајних докумената, аутор посебно издваја публикације CIA под називом „Седмични економски обавештајни извештај“ (*EIW*) и „Извештај о тероризму“ (*The Terrorism Review*), двоседмичну публикацију INR „Мировне перспективе“ (*Peacekeeping Perspectives*), затим „Месечни извештај о обавештајним сазнањима ратног ваздухопловства“ (*Air Force Intelligence Weekly*), и друге. Најзад, посебну категорију завршних обавештајних докумената чине различити подаци и чињенице значајне за базе података о обавештајно интересантним појединцима, на пример, одговарајући материјал CIA (*Biografic Handbooks*).

Контраобавештајна и субверзивна делатност

У наредном поглављу аутор говори о контраобавештајном раду (*counterintelligence*). Наглашавајући значај и неопходност разликовања

¹⁹ Поред *NIEs*, познатији документи те природе су „Специјалне националне обавештајне процене“ (*SNIEs*), „Меморандуми NIC“, „Одбрамбене обавештајне процене“ (*DIEs*) и „Специјалне одбрамбене обавештајне процене“ (*SDIEs*) и слични.

контраобавештајног рада од контрашпијунаже, која је ужи појам, под контрашпијунажом подразумева превенцију незаконитог прикупљања обавештајних сазнања од страних влада на тајан начин. Насупрот томе, контраобавештајна активност је усмерена на неутралисање свих аспеката обавештајних операција које предузимају стране државе. Ради што бољег разумевања тих појмова, аутор се позива на Извршну наредбу бр. 12333, према којој се контраобавештајни рад састоји од „прикупљања информација и других активности у циљу заштите против шпијунаже, других обавештајних активности, саботажа или политичких убистава управљаних од страних сила, организација или појединаца, или међународних терористичких активности, не искључујући истовремено активности на плану заштите личности, физичке заштите докумената и заштите комуникација“. Аутор даље говори о метама контраобавештајних активности америчких служби, при чему наглашава да у том смислу нема изузетака, чак ни у случају да је реч о британској или канадској обавештајној заједници и тим државама у целини. Аутор, дакле, сматра да активности те врсте морају да буду усмерене према свим државама, јер се мора непрестано водити рачуна о укупним политичким, војним и економским интересима Сједињених Држава. Извори контраобавештајних података могу да буду разноврсни, али аутор првенство даје персоналним изворима, превасходно агентима и пребезима. На крају, разматрајући значај истраживања и анализе у оквиру контраобавештајних операција, Ричелсон говори о студијама и аналитичким документима које приређују поједине америчке обавештајне и контраобавештајне службе. Као пример наводи студију из 1984. године, под називом „Совјетске обавештајне службе: КГБ и ГРУ“, затим још увек актуелну студију о руским службама безбедности, издату 1992. године, као и неке друге сличне публикације.

Аутор у књизи посебно анализира тајне акције (*Covert Action*). Према његовом мишљењу, у њих традиционално спадају активности одређене за утицај на стране владе, догађаје, организације или појединце ради пружања подршке америчкој спољној политици у којима се не може доказати умешаност америчке владе. Уз ту дефиницију наводи и дефиницију тајних акција из периода „хладног рата“ која је интегрални део тзв. Биселове доктрине. Неке од тих акција (паравојне или политичке операције), према Ричелсону, морају да буду „потпуно видљиве“, односно јавне и усмерене на остварење специфичних циљева, као што су рушење одређеног режима или наношење пораза побуњеничким снагама. С друге стране, активности пружања политичке подршке и пропаганда ради постизања специфичних циљева (наношење пораза неким политичким кандидатима или партијама или подршка ради њихове победе на изборима) морају, сматра аутор, да буду потпуно скривене.

После одређења појма тајне акције, аутор наводи неке конкретне акције те врсте, и то искључиво у периоду после „хладног рата“, што књигу чини још актуелнијом. Познатији примери таквих субверзивних

операција америчке обавештајне заједнице су акције у Ирану, Ираку, Либији, Мексику и Перуу, као и тајне акције усмерене против транснационалних, односно мултинационалних циљева, на пример, против организатора трговине оружјем, терористичких акција и трговине наркотицима. Један од примера које наводи аутор јесу тајне акције *CIA* усмерене против либијског режима у време администрације Роналда Регана. Циљ те операције било је рушење председника Гадафија, а акције су представљале различите форме пружања помоћи појединим земљама северне Африке и Блиског истока у урушавању актуелног либијског режима, односно пружање различитих видова војне помоћи и обучавање 600 бивших либијских војника.

Управљање обавештајним активностима

Проблематика управљања обавештајним активностима у САД (*Management and Direction*) тема је четврте целине књиге. Аутор је посматра као заокружени систем који чине три основне категорије. У прву категорију спадају извршне наредбе, председничке директиве, директиве *NSC* и ресорне и агенцијске одредбе којима се утврђују основне надлежности и структура обавештајне заједнице и њених чланица. Друга категорија се односи на ангажман појединих личности, комитета и уреда који непосредно спроводе и формулишу наредбе, брину о отклањању различитих сукоба између појединих служби, пружају савете и предлоге, и одређују прикупљачке и аналитичке приоритете. Трећу категорију чине документи о плановима, програмима и потребама на основу којих се утврђују циљеви или спецификује размештај укупних потенцијала ради постизања специфичних прикупљачких и аналитичких задатака.²⁰ Аутор посебно наглашава значај докумената које је ауторизовао амерички председник и *NSC*, и који се јављају у две различите форме: као класификовани документи (с ознаком тајности) и као неклассификоване директиве, наредбе и одредбе. Осим наведених докумената, аутор сматра да за укупну организацију обавештајних активности, односно за сами врх руковођења, посебан значај имају и утицајни појединци, комитети и поједини уреди, нарочито председник, *DCI*, различити комитети који делују унутар система *NSC* и других значајних тела (одбори, савети, и слично). Аутор даље даје исцрпан историјат оснивања и активности више комитета унутар система *NSC* који су већином имали надзорну или саветодавну функцију у организацији и реализацији обавештајних и контраобавештајних активности, као и тајних акција.

Актуелност Ричелсонове књиге посебно се огледа у анализи тренутног стања унутар америчке обавештајне заједнице. То се, пре свега,

²⁰ За проблематику руковођења и управљања обавештајним активностима у САД веома су значајни и поједини програми, међу којима се, према аутору, издвајају: Национални програм спољног обавештајног рада (*NFIP*), Здружени војнообавештајни програм (*JMIP*) и Програм тактичких обавештајних и сродних активности (*TIARA*).

односи на податке о „Руководећем штабу заједнице“ (*CMS*), који је основан јуна 1992, а задужен је за: „1) глобалну обавештајну политику и планирање; 2) израду Националног спољно-обавештајног програма и утврђивање буџета, процењивање, правдање и надзор трошења буџетских средстава; 3) утврђивање и процењивање обавештајних потреба, и 4) извршавање неких других функција и дужности које утврди *DCI* лично“. Поред *CMS*, аутор разматра и Национални обавештајни савет (*NIC*), који је првенствено задужен за израду одговарајућих обавештајних процена (*NIEs*), затим Савет за националну контраобавештајну политику (*National Counterintelligence Board*), основан 1994. године, Извршни комитет обавештајне заједнице (*IC/EXCOM*) и многа друга тела која су непосредно у функцији надзора, руковођења и управљања активностима америчке обавештајне заједнице.

Један од најважнијих сегмената књиге јесте поглавље о руковођењу прикупљањем обавештајних сазнања и тајним акцијама, при чему руковођење различитим облицима прикупљања обавештајних података подразумева организацију заједничких и различитих операција и прикупљачких система које примењује обавештајна заједница, док је у случају тајних акција реч о сасвим другачијим руководећим субјектима.

За руковођење сателитским снимањем најзначајније тело је Комитет за утврђивање потреба и начина коришћења обавештајних снимака (*COMIREX*). Основан је 1967. године за потребе међуагенцијске координације и руковођења функцијама неопходним за управљање фотографским сателитским извиђањем, укључујући и процес одређивања који циљеви треба да буду фотографисани и које ће агенције користити те снимке у својим анализама. Он је, такође, задужен за процењивање потреба и резултата фотографског извиђања и прекоморске безбедносне контроле и утврђивање начина заштите свих обавештајних снимака и информација изведених из њих од неовлашћених корисника. У области коришћења обавештајних снимака тај комитет се, између осталог, ослања на јединице за коришћење обавештајних снимака *DIA* и војне обавештајне службе. У томе се, према аутору, истакао и Централни уред за обавештајно снимање (*CIO*). Уред је основан 1992. године под називом Руковођење националним обавештајним снимањем (*Management of National Imagery Intelligence*), а био је задужен за обављање свих послова које му је додељивао *COMIREX* у вези с обавештајним снимањем за потребе целокупне обавештајне заједнице. Ту функцију *CIO* наследио је последњих година Централни оперативни уред *NIMA* за обавештајно снимање (*NIMA's Central Imagery Tasking Office*).

Руковођење Системом електронских обавештајних активности САД (*United States SIGINT System – USSS*) у надлежности је директора *NSA*. Поред различитих докумената којима се регулише та обавештајна област значајна је и улога различитих надзорних тела и комитета у руковођењу *SIGINT* операцијама, на пример Специјални комитет *NSC* за *SIGINT*, *COMINT* и *ELINT*, комитет у оквиру система *USIB* (који се у међувремену претворио у јединствен *SIGINT* комитет) итд. Током

1990. године основана је и Саветодавна група за оружане и свемирске системе (*WSSAG*) ради координације електронских обавештајних операција према страним оружаним и свемирским системима. Коначно, аутор објашњава и поједине програме који су значајни за одређивање циљева, потреба и приоритета у *SIGINT* операцијама, при чему наглашава важност Програма криптолошке консолидације (*CCP*) и Одбрамбеног криптолошког програма (*DCP*).

Најад, у вези с руковођењем осетљивим извиђачким мисијама аутор наводи неке значајне историјске податке о таквим операцијама (на пример, кубанска ракетна криза), при чему наглашава њихов значај првенствено у оквиру пружања подршке специјалним мисијама обједињених и специјализованих команди америчке војске. Као пример, у оквиру специјалних извиђачких програма ратне морнарице, аутор посебно потенцира значај Здруженог извиђачког центра (*JRC*), основаног 1960. године.

У вези с руковођењем прикупљањем обавештајних података помоћу персоналних извора, аутор указује на важност директива *NSC* којима су, у појединим периодима, регулисана главна питања везана за тај проблем. Посебно издваја директиве којима су установљавани различити програми и оснивани посебни комитети за пребеге, и Директиву бр. 5 из 1972. године, под називом „Активности САД на плану шпијунаже и контраобавештајног рада у иностранству“ (*U. S. Espionage and Counterintelligence Abroad*). У руковођењу *HUMINT* активностима, према аутору, значајни су различити комитети, на пример, Комитет за персоналне изворе (*HRC*), али је посебно значајна улога Председничког саветодавног одбора за обавештајни рад у иностранству (*PFIAB*). Тренутно, најважнију улогу на том плану има Оперативни центар за националне *HUMINT* потребе (*NHRTC*), који је формиран 1992. године. Најзад, разматрајући програм руковођења тајним акцијама, нормативно уоквирен Законом о пружању помоћи у иностранству из 1961. године и Хјуз-Рајановим амандманом, аутор потенцира овлашћења председника САД на том плану, али и значај различитих, специјализованих тела унутар *CIA* и *NSC* – као што су Група за планирање тајних акција *CIA* (*CAPG*), Група за координацију и планирање *NSC* (*PCG*), и друга.

*

**

Монографија Џефрија Ричелсона веома је актуелна, будући да је америчка обавештајна заједница изузетно обимна и флуидна. То се најјасније може уочити упоредном анализом свих досадашњих издања те Ричелсонове књиге. Наиме, 1999. године не само да нема неких обавештајних институција које су постојале у време њеног (првог) издања из 1985. године (на пример, *Armed Forces Medical Intelligence Centar*), већ нема ни институција које су постојале у време (трећег) издања из 1989. године (на пример, *Deffence Mapping Agency*). С друге

стране, сада постоје нове службе, које су настале обједињавањем (NIMA), или су се коначно издвојиле из ранијих служби (DHS). Стога је књига веома корисна грађа за изучавање америчког обавештајног система и његовог утицаја на укупну политику Сједињених Држава. Другим речима, књига је веома значајна за све оне који се баве теоријским и практичним аспектима изучавања америчке обавештајне заједнице, подједнако и за војне и за цивилне структуре.

Југославија се у књизи помиње још само на два места. У првом случају се каже да је оперативна јединица директора Централне обавештајне службе за Балкан („*DCI Balkans task force*“) установљена као одговор на све већи интерес САД у вези с догађајима у СФР Југославији. Такође, на одговарајућем месту, дата је шема најинтересантнијих тема за обавештајно истраживање у 1997. години, коју је одредио Комитет за одабир обавештајних података Сената, а једну од таквих тема чине „најновији догађаји у Србији“ (*Developements in Serbia*).